

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

-

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Selonteon visio ja tavoitetila on oikeansuuntainen ja kannatettava, mutta sen saavuttaminen tulevan kahden vuosikymmenen aikana on tietyiltä osin erittäin haastavaa nykyisen kehityksen valossa.

Viime vuosina havaittu oppimistulosten hienoinen lasku mm. PISA-tuloksissa edellyttää tehokkaita toimenpiteitä kehityssuunnan muuttamiseksi.

Väestön alueellinen jakautuminen sekä jatkuva kaupungistumiskehitys luovat haasteita tavoitteelle koulutuksen yhdenvertaisesta toteutumisesta koko maassa. Myös kelpoisen opetushenkilöstön saatavuus niin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa kuin lukiokoulutuksessaakin vaihtelee nykyisin maan eri osissa; harvaanasutulla maaseudulla tai muuttotappioalueilla tämä on erityisen haastavaa ja on vaikea nähdä tilanteen kovin helposti paranevan ainakaan ilman järeitä tukitoimia.

Jotta kuvattu visio voidaan saavuttaa varhaiskasvatuksen osalta, tarvitaan tiivistä yhteistyötä sote-puolen kanssa, sekä ylipäättään sote-palveluiden vahvistamista; pelkkä kasvatus- ja koulutusjärjestelmän kehittäminen ei riitä, eikä varhaiskasvatus pysty ottamaan sosiaalityön tehtävää.

Mikäli halutaan nostaa varhaiskasvatuksen osallistumisastetta, tarvitsee osa-aikaista varhaiskasvatusta lisätä, esimerkiksi mallilla, jossa varhaiskasvatusta olisi määrätty aika päivästä. Varhaiskasvatuksen laadun ja toiminnan pedagogiikan takaamiseksi on välttämätöntä tarkentaa varhaiskasvatuksen tavoitteita pedagogisen toiminnan osalta ja määrittellä esimerkiksi pedagogisen henkilöstön työssäoloaika ja tehtävänkuvia uudelleen. Eurooppalainen korkea osallistumisaste

etenkin alle 4-vuotiailla koostuu paljolti osa-aikaisesta kasvatuksesta ja opetuksesta. Suomalainen varhaiskasvatus ponnistaa edelleen siltä pohjalta, että lapset ovat päiväkodissa aamusta iltapäivään. Osa-aikainen maksuton varhaiskasvatus tietyillä reunaehdoilla, joihin kunnat saavat itse vaikuttaa, on yksi keino lisätä vähäosallistuvien lasten (esim. maahanmuuttajataustaisten) osuutta varhaiskasvatuksessa.

Tasalaatuinen ja yhdenvertainen laadukas varhaiskasvatus vaatii toteutuakseen varhaiskasvatuksen johdon vahvistamista ja tukemista niin yksikkö- kuin hallinnon tasolla. Varhaiskasvatuksen sisällön ja johtamisen periaatteet ja käytännöt tunteva esihenkilö on kykenevä viemään varhaiskasvatusta suuntaan, jossa toteutuu ”vahva, laadukas ja vaikuttava kasvatus”(s. 11).

Johtajuuden vahvistamisen lisäksi pedagogisen koulutuksen saaneiden varhaiskasvatuksen opettajien rekrytoiminen kuntiin koko Suomen tasolla täytyy saada paremmalle tasolle. Varhaiskasvatuksen opettajien koulutuspaikkoja täytyy lisätä ja tehtävänkuvaa täsmentää edelleen, jotta ammattiin valmistuvat pysyvät alalla.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Varhaiskasvatuksen osalta kuntalisäkäytäntöjä täytyy miettiä perusteellisesti. Lapsiperheiden tukeminen taloudellisesti ja laadukkaasti varhaiskasvatuksen järjestäminen eivät ole ristiriidassa, mutta kuntalisiin ja kotihoidon tukeen ylipäättään menevät summat ovat suuria, ja kunnat joutuvat erilaisissa taloudellisissa tilanteissa tekemään priorisointia, mikä aiheuttaa eriarvoistumista perheiden välillä asuinkunnasta riippuen (s. 17)

Myös varhaiskasvatuksen palveluohjausta tulee kehittää, ja yhteistyötä neuvolapalveluiden kanssa vahvistaa. Sotepalveluilla on mahdollisuus vaikuttaa erityisesti eri tavoin heikommassa asemassa olevien perheiden tai lasten osallistumiseen varhaiskasvatukseen. (s. 18)

Lainsäädännön uudistuksessa tärkeää huomioida varhaiskasvatuksen ominaislaatu muihin palvelumuotoihin nähden. Ei yhtenäistetä vain yhtenäistämisen vuoksi. Tässä yhteydessä mietittävä tuen järjestämisen periaatteet varhaiskasvatuksessa. Lisäksi ”käsitteellisesti ja toimintakäytänteiden kannalta” yhtenäinen kokonaisuus on haastava tehtävä, jossa on muistettava varhaiskasvatuksen erityislaatu muihin koulutusasteisiin nähden erityisesti toimintakäytänteiden kannalta. Hyvä että varhaiskasvatus ja esiopetus säilyvät julkisena palveluna, voitontavoittelun rajoittamista tulisi edistää. (s. 19)

Varhaiskasvatuksen velvoittavien laatutavoitteiden laatimisessa tärkeää jättää määrittelysijaa myös järjestäjälle. Kuntien omaleimaisuus ja erityispiirteet on otettava huomioon, jotta laatutavoitteita tavoitellaan reaalisesti, ja ne ovat relevantteja joka puolella Suomea. (s. 20)

Osallistumisasteen nostamisessa tärkeää pitää mielessä maahanmuuttajataustaisten tai eri tavoin heikommassa asemassa olevien lasten saaminen varhaiskasvatuksen piiriin. Osallistumisasteen nostamisessa tärkeää luoda uudenlaisia mahdollisuuksia myös osa-aikaisen varhaiskasvatuksen järjestämiselle siten, että laadukas pedagoginen toiminta on mahdollista järjestää jokaiselle lapselle, ja pedagogisen henkilöstön työaika riittää varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttamiseen jokaisen lapsen kohdalla. (s. 21)

Varhaiskasvatuspalveluiden eriytymisen ehkäisemiseksi tarvitaan laajaa kehitystyötä kunnallispalveluiden kaikilla osa-alueilla, ei ole yksin varhaiskasvatuksen tai sivistystoimen asia.

Yksityisen varhaiskasvatuksen voitontavoitteluun ja palvelun rajaamiseen tulisi puuttua asiakasperheiden eriytymisen estämiseksi ja kieli- ja kulttuuritietoista varhaiskasvatusta tulee kehittää, jotta kaikenlaiset perheet kokisivat olevansa tervetulleita ja luottaisivat lapsensa varhaiskasvatuspaikkaan katsomatta kieli- tai kulttuuritaustaan.

Perusopetus tavoittaa käytännössä koko ikäluokan, jolloin siihen suunnatut toimet ovat avainasemassa yhdenvertaisten oppimismahdollisuuksien toteuttamiseksi koko maassa ja kaikissa väestöryhmissä. Selonteossa esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia erityisesti koulutuksellisen eriytymisen ja segregatiokehityksen ehkäisemiseksi, mutta ne eivät vielä kovin konkreettisesti kuvaa perusopetuksen järjestäjätasolla tehtäviä toimenpiteitä.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen koulutuksen alueellisessa tarjonnassa esiintyvät erot haastavat haastavat yhdenvertaisia mahdollisuuksia eri toisen asteen koulutuksiin. Ammatillista peruskoulutusta järjestetään monilla alueilla ylikunnallisten koulutuksenjärjestäjien toimesta monialaisissa oppilaitoksissa usein suurissa ja keskikokoisissa kaupungeissa, kun taas samanikäisille nuorille tarjottavaa lukiokoulutusta tarjoavat yleensä pienemmätkin kaupungit ja kunnat.

Monilla paikkakunnilla on järjestetty jo pitkään tiivistä koulutusyhteistyötä lukiokoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjien kesken tarjoamalla toimivia malleja lukio-opintojen ja ammatillisen peruskoulutuksen yhdistämiseen. Lukio-opintojen suorittaminen esim. kielissä ja matematiikassa on nähdäksemme parantanut ammatillisen perustutkinnon suorittajien valmiuksia niin jatko-opintoja kuin työelämää ajatellen ja tällaiseen koulutusyhteistyöhön olisi hyödyllistä luoda yhtenäiset valtakunnalliset toimintamallit lukiokoulutuksen ja ammatillisen peruskoulutuksen välille.

Muutaman vuoden kuluttua tulisi arvioida, kuinka onnistunut ratkaisu ylioppilastutkintoarvosanojen merkityksen kasvattaminen yliopistojen opiskelijavalinnassa on tosiasiallisesti ollut ja mitä vaikutuksia sillä on ollut lukioiden toimintaan.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön osalta kansalaisopistotoimintaa tulee kehittää edelleen tehostamaan sosiaalisesti kestävästä ja moniarvoista yhteiskuntaa.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Yliopistojen lisärahoitus ei riitä, kelpoisia opettajia ei valmistu tarpeeksi tämän hetken eikä tulevaisuuden tilanne huomioiden. (s. 43-44) Varhaiskasvatuksen muulle henkilöstölle pitää saada erilaisia mahdollisuuksia täydennyskoulutukseen, jotta 2030 lainsäädännön muutos toteutuu onnistuneesti. (s. 43-44)

Kasvatus- ja opetusalan foorumin tulee toimia yhteistyössä myös varhaiskasvatuksen järjestäjien kanssa. (s. 45)

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Selonteossa on todettu, että Suomen lainsäädännössä oikeus molempien kansalliskielten käyttöön ja oikeus ruotsinkieliseen koulutukseen on turvattu. Käytännössä ja arkipäivän tilanteissa nämä oikeudet eivät aina toteudu. Esimerkiksi Kokkolassa, jossa ruotsinkieliset ovat n. 13% vähemmistö, on hyvin haasteellista tarjota opetuksen tukipalveluja (koulupsykologi-, kouluterveydenhoitaja- ja sekä lapsi- ja nuorisopsykiatrisia palveluja) ruotsinkielisille oppilaille heidän omalla äidinkielellään. Kokkolan opetuspalvelujen näkökulmasta on tärkeää, että ruotsinkielisellä korkeakoulutuksella varmistetaan, että ruotsinkielisiä asiantuntijoita ja ammattilaisia on riittävästi käytettävissä oppilashuollollisissa ja sitä tukevissa ja täydentävissä tukipalveluissa.

Selonteon mukaan tulee opetussuunnitelmien mukaisten ja laadukkaiden ruotsinkielisten oppimateriaalien kehittämiseen kohdistaa riittävästi resursseja. Kannamme huolta lukiossa ja perusopetuksessa käytettävien ruotsinkielisten digitaalisten oppimateriaalien kehittämisestä. Oppivelvollisuuden laajentamisen ja toisen asteen maksuttomuuden myötä on oletettavaa, että digitaalisten oppimateriaalien määrä lisääntyy. Mikäli ei-ruotsinkielisten digitaalisten oppimateriaalien kehittämiseen panostetaan, päätyvät ruotsinkieliset lukio-opiskelijat eriarvoiseen, heille hyvin epäedulliseen, asemaan.

Olemme samaa mieltä selonteon kanssa siitä, että perusopetusasetuksen (1998/852) mukainen suomen kielen tuntijako ja opetuksen rakenne eivät ota riittävästi huomioon ruotsinkielisten oppilaiden kielellisiä lähtökohtia ja kielen oppimisen tarpeita. Koemme tarpeelliseksi, että perusopetusasetus sisältäisi ruotsinkieliselle koulutukselle tarkoitetun oman tuntijaon, jossa olisi riittävästi soveltamisen varaa alueellisten erojen ja erityispiirteiden huomioimiseksi. Ruotsinkielistä koulutusta käsiteltäessä tulee huomioida, että alueelliset erot ovat merkittävät. Kokkolassa

kaksikielisten oppilaiden (suomi-ruotsi) osuus ruotsinkieliseen koulutukseen osallistuvista kasvaa, ja silloin tulisi pystyä ratkaisemaan tuntijakoon liittyviä haasteita ruotsinkielisten näkökulmasta ja paikallisiin olosuhteisiin vedoten. Esimerkkinä mainittakoon, ettei A1-kielen (Kokkolassa suomen kieli) aikaistaminen palvele kaksikielisiä oppilaita Kokkolassa, kun se taas on hyvinkin tarpeellinen niille, joilla ruotsin kieli on ainoana kotikielenä. Nykyinen asetuksessa annettu tuntijako ei mahdollista paikallista harkintaa.

Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksessa (s. 52) kaikkien työntekijöiden, mutta erityisesti varhaiskasvatuksen opettajien tulee hallita erinomaiset taidot kieli- ja kulttuurikasvatukselle, koska he saattavat työskennellä melko suomenkielisessä toimintaympäristössä, vaikka lapset tulevat kaksikielisistä perheistä. Ruotsin kielen aseman turvaamiseksi ja säilymiseksi vahvana tarvitaan ruotsinkielisen varhaiskasvatushenkilöstön lisäkoulutusta kieli- ja kulttuuritietoisesta kasvatuksesta.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Teknologian ja digitalisaation huomioiminen varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmässä ja toteuttamisessa jätetty vähälle huomiolle luvussa 4. Lapset altistuvat ja toimivat digimaailmassa yhä nuorempina, ja tätä ei voi sivuuttaa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen toteuttamisessa tärkeää kirkastaa teknologian ja digitalisaation roolia ja vahvistaa henkilöstön osaamista, jotta digitalisaation tuomia mahdollisuuksia käytetään pedagogisesti, huomioiden tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä kokonaisuutena.

Taarna Terho
Kokkolan kaupunki, sivistyskeskus